

УДК: 342.95 (477)

*Антон Полянський,
кандидат юридичних наук, здобувач
Університету сучасних знань*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВЗАЄМОДІЇ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, сформовано авторський підхід стосовно тлумачення адміністративно-правових форм та методів взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами. Виділено коло відповідних форм та методів, а також надано їм змістовну характеристику. Відмічено, що окреслений у статті перелік форм і методів взаємодії обов'язково має бути закріплено в окремому відомчому нормативно-правовому акті: «Порядку взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів», прийняття якого наразі є актуальним.

***Ключові слова:** адміністративно-правові форми, методи, взаємодія, судово-експертні установи, правоохоронні органи.*

Poliansky A.

Administrative and legal forms and methods of interaction of judicial expert institutions with law enforcement authorities

The article, based on the analysis of scientific views of scientists, formed the author's approach to the interpretation of administrative and legal forms and methods of interaction of forensic institutions with law enforcement agencies. The range of appropriate forms and methods is highlighted, and they are given a meaningful description. It is noted that the list of forms and methods of interaction outlined in the article must be enshrined in a separate departmental legal act: "The order of interaction between forensic institutions and law enforcement agencies", the adoption of which is currently relevant.

***Keywords:** administrative and legal forms, methods, interaction, forensic institutions, law enforcement agencies.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, як представники наукових кіл, так і офіційна влада визнає важливість удосконалення взаємодії судово-експертних установ між собою, з іншими державними органами (перш за все правоохоронними) та органами місцевого самоврядування як необхідної умови покращення якості та ефективності протидії злочинності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, держави та суспільства, забезпечення громадської безпеки та порядку. Разом із тим, вирішення проблем у вказаній сфері є фактично неможливим без перегляду адміністративно-правових форм та методів взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами. Адже форми є фактичним відображенням практичної діяльності у даному напрямку, а методи вказують на інструменти, які були використані для досягнення мети спільної діяльності.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання взаємодії

судово-експертних установ з правоохоронними органами у своїх наукових працях розглядали: Р.В. Тополя, Н.І. Клименко, О.М. Ключев, О.А. Купрієвич, К.С. Дмитрієва, І.І. Яценко, О.М. Ключев, О. В. Линник, Л. В. Омельчук та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, в науковій літературі недостатньо дослідженим є питання форм та методів взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами.

Мета і завдання дослідження. Метою наукового дослідження є з'ясувати коло адміністративно-правових форм та методів взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: встановити сутність та коло адміністративно-правових форм взаємодії; узагальнити наукові підходи до тлумачення поняття метод, а також окреслити їх коло в межах представленої проблематики.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в роботі дістав подальшого розвитку перелік адміністративно-правових форм та методів взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під адміністративно-правовими формами взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами найбільш доцільно розуміти визначений нормами чинного зовнішній прояв практичної діяльності досліджуваних суб'єктів, яка спрямована на досягнення спільної мети – проведення якісної, неупередженої та справедливої експертизи. Нажаль, законодавець на нормативно-правовому рівні жодним чином не виокремив переліку форм такої взаємодії, а на науковому рівні цьому питанню увага приділялась лише поверхнево. В цьому контексті варто навести наукову працю О. Кравченка, який до найбільш розповсюджених форм такої взаємодії відносить наступні: 1) спільна участь у провадженні слідчих (розшукових) дій; 2) складання єдиного узгодженого плану; 3) провадження слідчих (розшукових) заходів за дорученням слідчого; 4) спільне обговорення результатів проведених заходів, у тому числі профілактичних; 5) співробітництво при призначенні експертиз і досліджень, консультації з працівниками експертно-криміналістичних підрозділів; 6) оперативний супровід розслідування злочину (так, на сьогодні щодо проведення слідчих (розшукових) дій слідчий дає відповідні завдання оперативним службам, відповідно до яких вони здійснюють ті чи інші оперативні заходи, згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»); 7) спільна робота в складі слідчо-оперативної групи (відповідно до випадків, передбачених Інструкцією, затвердженою Наказом МВС України від 06.11.2015 № 1339); 8) спільне використання науково-технічних засобів і криміналістичних обліків [1]. Окрім того, О. Кравченко відмічає, що необхідно відокремити також взаємодію, що пов'язана з обміном досвіду та інформацією поза межами кримінальних, цивільних, адміністративних і господарських проваджень, проваджень у справах адміністративного судочинства. Це, зокрема, проведення спільних нарад і семінарів, круглих столів, інший обмін досвідом.

Ми ж в свою чергу вважаємо, що перелік окреслений вище перелік форм є дещо розмитим та таким, що більше характеризує діяльність судово-експертних установ відокремлено від правоохоронних органів. З огляду на це, ми вважаємо, що до переліку ключових адміністративно-правових форм взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами найбільш доцільно відносити наступні:

- нормотворчість. Правотворчість – це організаційно оформлена

діяльність уповноважених суб'єктів з ухвали, зміни та скасування правових норм, здійснювана відповідно до суспільних потреб у нормативно-правовому регулюванні. Правотворчість виступає як офіційна складова правоутворення, самостійна і завершальна його стадія. Правоутворення здійснюється до правотворчості, поряд з нею, у ви-гляді правотворчості, після правотворчості, у процесі реалізації права. Правоутворення здійснюється не тільки державою, а й суспільством: у правосвідомості, правовідносинах, правомірній поведінці, правових теоріях, правовій практиці, індивідуальних і колективних договорах. Вони досліджуються, узагальнюються, систематизувалися державою, а потім формулюються в нормах права, зовні виражених у нормативно-правових актах, нормативно-право-вих договорах, правових прецедентах, правових звичаях [2]. Ю. П. Сурмін, Д. Бакуменка та Л. Г. Штика тлумачать правотворчість як спеціальну організаційно-правова діяльність уповноважених суб'єктів, яка полягає в ініціюванні, підготовці, розгляді проектів нормативних актів, прийнятті нормативних актів та введенні їх у дію. Нормотворчість здійснюється за певною процедурою, що складається із низки стадій – самостійних, логічно завершених етапів і організаційно-технічних дій щодо підготовки та прийняття нормативних актів, якими є: нормотворча ініціатива і підготовка проекту нормативного акта; внесення проекту нормативного акта суб'єкту нормотворення; розгляд та обговорення проекту нормативного акта; прийняття нормативного акта; введення нормативного акта в дію [3, с. 486].

Таким чином, в розрізі представленої проблематики, нормотворчість як форма взаємодії судово-експертних установ із правоохоронними органами: по-перше, дозволяє створити необхідне нормативно-правове підґрунтя для спільної діяльності досліджуваних суб'єктів; по-друге, по-друге, спільно, в межах їх компетенції, розробляти пропозиції та рекомендації спрямовані на вдосконалення законодавства, яке регулює діяльність судово-експертних установ та правоохоронних органів;

- видання індивідуальних нормативно-правових актів. Взагалі, індивідуальні акти представляють собою застосування права, тому їх називають також правозастосовними. Вони мають, як правило, разове застосування, адресуються конкретним особам або організаціям і обов'язкові для виконання лише ними [4]. Д.М. Бахрах вважає, що індивідуальні акти — це рішення суб'єктів адміністративної влади з конкретних питань, які звернені до конкретних осіб. Будучи у своїй основній масі правозастосовними актами, вони породжують, змінюють та припиняють правовідносини. Серед них найбільше правозастосовних та оперативно-розпорядчих. Іншим різновидом індивідуальних актів є правоохоронні та юрисдикційні рішення [5, с. 277]. Тож, видання індивідуальних нормативно-правових актів, як форма взаємодії, застосовується, зазвичай: по-перше, для залучення експерта до проведення експертизи та спільних оперативно-слідчих дій; по-друге, в процесі надання висновку судовим експертом після проведення ним експертизи; по-третє, у разі необхідності дотримання додаткової інформації від однієї із сторін взаємодії;

- планування спільної діяльності сторонами взаємодії. Планування – це стержнева частина всіх систем управління, процес, за допомогою якого система пристосовує свої ресурси до змін зовнішніх і внутрішніх умов. Планування є найпершою функцією управління, яка передує всім іншим, визначаючи їх природу. Планування залежить від ефективного аналізу зовнішнього середовища, об'єктивної оцінки власних ресурсів, вимагає спільних зусиль і участі всіх складових частин організації. Особливо

важливою ця функція є для органів державного управління, коли під впливом зовнішніх чинників перед ними ставляться невизначені до кінця завдання, а подекуди – нездійсненні цілі, поставлені політиками. Планування – найбільш динамічна функція, а тому вона повинна виконуватися професійно й постійно для забезпечення надійної основи здійснення інших видів управлінської діяльності [6, с. 169].

Таким чином, планування, як форма взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів представляє собою розробку певного плану спільних дій, що дозволяє: по-перше, підвищити якість та результативність спільної роботи; по-друге, оптимізувати час на проведення експертизи, по-третє, скоротити фінансові витрати, а також об'єм використаних матеріально-технічних та людських ресурсів;

- проведення спільних нарад, науково-практичних конференцій. Взагалі, нарада – це форма організації спільної діяльності працівників одного або декількох підприємств, установ, організацій, підрозділів, груп, яких збирає керівник для обговорення того чи іншого питання, вироблення або прийняття рішення [7]. Зазначене визначення є актуальним і в розрізі представленої проблематики. Наукова конференція – форма організації наукової діяльності, при якій дослідники (не обов'язково вчені чи студенти) представляють і обговорюють свої роботи. Зазвичай заздалегідь (в інформаційному листі або стендовому оголошенні) повідомляється про тему, час і місце проведення конференції. Потім починається збір тез доповідей і іноді організаційних внесків. За своїм статусом конференція займає проміжне положення між семінаром і конгресом. Науково – методична конференція – це ефективна форма залучення широких кіл керівників і фахівців органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, науковців до аналізу практики, узагальнення й поширення кращого досвіду державного управління й самоврядування, господарювання й економічної діяльності, створення теоретичних і методичних передумов для його впровадження [8];

- надання консультацій. Дана форма представляє собою інтелектуальну, нематеріальну діяльність, результати якої не є фізично осяжними, у тому числі послуги, пов'язані з консультуванням, експертизою, оцінкою, підготовкою висновків і рекомендацій, послуги з навчання, підготовки спеціалістів [9]. Надання консультацій, як форма взаємодії у розрізі представленої проблематики має двосторонній характер, вона дозволяє сторонам взаємодії більш ефективно виконувати завдання, які покладаються на них в процесі реалізації відповідної спільної діяльності.

Отже, наведені вище форми взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів, як вбачається, найбільш повно та змістовно відображає специфіку їх спільної діяльності. Разом із тим, буде несправедливим говорити про те, що перелік цих форм є вичерпним, адже важливим завданням законодавця та власне сторін взаємодії є розробка та запровадження нових адміністративно-правових форм, застосування яких дозволить якісно покращити дані правовідносини. Слід також відмітити, що із формами взаємодії тісно пов'язані методи, які вказують на інструменти, які були застосовані для її ефективного реалізації.

Під методами взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами найбільш доцільно розуміти визначену нормами чинного законодавства системну сукупність інструментів та засобів, які використовують у своїй діяльності суб'єкти досліджуваної взаємодії, задля реалізації відповідних правовідносин. Відмітимо, що законодавець в жодному

нормативному документі не визначив перелік таких методів. Тож ми, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України, вважаємо, що методами взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами є наступні:

- владних приписів. Це метод, що ґрунтується на виконанні вимог закону при моделюванні поведінки суб'єктів взаємодії, зокрема судово-експертних установ та правоохоронних органів, а також їх взаємовідносин між собою;

- контрольно-наглядовий метод. Контроль – це складова частина (елемент) управління, що забезпечує систематичну перевірку виконання Конституції, законів України, інших нормативних актів, додержання дисципліни й правопорядку й полягає у втручанні контролюючих органів в оперативну діяльність підконтрольних органів, у наданні обов'язкових для виконання вказівок, припиненні, зміні чи скасуванні актів управління, застосуванні заходів примусу щодо підконтрольних органів [10, с. 223–224]. Своєї черги нагляд – це здійснення спеціально уповноваженими органами цільового спостереження за станом законності, фіксації його порушень і вжиття заходів щодо притягнення порушників до відповідальності [11]. Тож, метод нагляду і контролю — це функція управління, для якої характерна система спостереження й перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта прийнятим управлінським рішенням, виявлення результатів впливу суб'єкта на об'єкт, допущених відхилень, коригування [12, с. 234];

- економічні методи. Взагалі, в економічній літературі відзначається, що економічні методи – це форми і засоби впливу на соціально-економічні умови життя людей, колективів, соціальних спільнот, організацій [13, с.239]. До відповідних інструментів відноситься: фінансування спільної діяльності суб'єктів взаємодії, облік витрат, матеріально-технічних ресурсів, тощо;

- інформаційний метод. Передбачає здійснення активного обміну інформацією між суб'єктами взаємодії, а також створення організаційних умов для того, щоб надавати сторонам взаємодії весь необхідний об'єм інформації для вирішення завдань, які стоять перед ними в межах досліджуваних правовідносин.

Таким чином, незважаючи на досить вузький перелік методів взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами варто наголосити, що саме ці інструменти дозволяють найбільш ефективно та результативно реалізовувати спільну діяльність, досліджуваних у науковій роботі суб'єктів.

Висновки. Незважаючи на те, що на законодавчому рівні питанню взаємодії судово-експертних установ з правоохоронними органами приділяється суттєва увага, а науковці акцентують увагу на важливості її ефективної реалізації, у зазначеній сфері залишається ряд проблем, однією із найсуттєвіших серед яких є фактична відсутність закріплення на нормативно-правовому рівні форм та методів такої взаємодії. З огляду на це, ми переконані, що окреслений нами перелік форм і методів взаємодії обов'язково має бути закріплено в окремому відомчому нормативно-правовому акті: «Порядку взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів», прийняття якого наразі є актуальним.

Список використаних джерел

1. Кравченко О. Актуальні питання взаємодії експертної служби Міністерства внутрішніх справ України з правоохоронними органами / О. Кравченко URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/3/35.pdf>
2. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
4. Бялкина Т. Местное самоуправление в системе российского правового государства / Т. Бялкина // Правовая наука и реформа юридического образования : сб. науч. тр.: Правотворчество и правоприменение: Взаимосвязь и проблемы повышения юридического качества / под ред. Ю. Н. Старилова. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2006. Вып. 19. С. 35–37
5. Административное право России : учебн. / Д.Н. Бахрах, В.Г. Татарян. 4-е изд., перераб. и доп. М. : Эксмо, 2009. 608 с.
6. Малиновський В. Я. Державне управління: Навчальний посібник / В. Я. Малиновський. Луцьк: Ред.-вид. вид. “Вежа” Вол. держ. ун-ту. ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.
7. Давтян С. Г. Організаційно-правовий механізм державного управління на місцевому рівні : навч. посібник / С. Г. Давтян, А. М. Пойченко, С. Є. Саханенко. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. 252 с.
8. Науково-методичні конференції / Науково-методичний центр Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного URL: <http://www.tsatu.edu.ua/nmc/metodychna-rada/metodychna-rada-rishennja-metod-rady/>
9. Щодо визначення консультаційних послуг / URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2011/may/issue-43/article-58558.html>
10. Адміністративне право України: підручник для юрид. вузів і фак. / за ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2000. С. 223-224.
11. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. -К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
12. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом. Москва: Политиздат, 1968. 384 с.
13. Зеркин Д. П. Основы теории государственного управления : [курс лекцій] / Дмитрий Петрович Зеркин. М. : Тесса ; Ростов н/Д : МарТ, 2000. 445 с.